

Social Work & Education

©SW&E. 2022

УДК 364.378(477)

DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.3

Олена Карагодіна,
докторка медичних наук,
професорка, завідувачка кафедри
соціальної роботи та практичної
психології,
Академія праці, соціальних
відносин і туризму,
Київ, Україна;
karagodina.og@socosvita.kiev.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7412-5178>

Тетяна Семигіна,
докторка політичних наук,
професорка,
Національне агентство
кваліфікацій,
Київ, Україна;
semigina.tv@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5677-1785>

Статус статті:

Отримано: квітень 01, 2022
І-ше рецензування: квітень 11, 2022
Прийнято: квітень 30, 2022

Карагодіна, О., Семигіна, Т. (2022). Перші дисертаційні дослідження із соціальної роботи в Україні: критична оцінка. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 1. pp. 37-50. DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.3

ПЕРШІ ДИСЕРТАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ: КРИТИЧНА ОЦІНКА

Анотація. У 2017 р. в Україні почали функціонувати освітньо-наукові програми підготовки докторів філософії із соціальної роботи, у 2020 р. відбулись перші захисти дисертаційних досліджень. Мета цієї статті полягає в тому, щоб представити результати аналізу захищених у 2020-2021 рр. текстів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота». Станом на 1.02.2022 р. у відкритому доступі знайдено дані про 18 дисертацій, захищених у спеціалізованих разових обліку дисертації в *УкрІНТЕІ*. Результати аналізу згруповано у такі теми, як: тематична спрямованість; методологічні підходи; теоретичне підґрунтя, етика та методи досліджень; апробація результатів дослідження.

Встановлено, що автори значної частини дисертаційних робіт формували предмет дослідження відповідно до традицій соціальної педагогіки, акцентуючи увагу на цільових аудиторіях молодого віку, формуванні середовища професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти та соціально-педагогічних аспектах розв'язання поставлених в роботах завдань. З'ясовано, що більшу частину текстів дисертацій було викладено в манері, характерній для досліджень із вітчизняної соціальної педагогіки. В цих роботах методологічні підходи не визначалися або формувалися як «системний підхід», «міждисциплінарний аналіз» з подальшим уточненням тематичного фокуса дослідження.

Відзначено потребу в опануванні організаторами та здобувачами базованих на доказах підходів і стратегій досліджень, притаманних саме соціальній роботі; у формуванні етичної культури досліджень, що відповідає глобальним етичним принципам соціальної роботи; в укріпленні контактів українських та закордонних науковців задля подальшого розвитку соціальної роботи в Україні як науково обґрунтованої практики.

Ключові слова: наукові дослідження в соціальній роботі; дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії; методологія досліджень; якісний контент-аналіз; етика досліджень.

Вступ

В українських закладах вищої освіти та науково-дослідних установах з 2017 року функціонують освітньо-наукові програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота». Така освітня інновація уможливила появу дисертаційних досліджень із соціальної роботи та зумовила активні дискусії щодо наповнення змістом соціальної роботи як наукової спеціальності (Карагодіна, 2018). Адже нова наукова спеціальність постала на основі сформованих в Україні раніше наукових шкіл соціальної педагогіки й частково – психології соціальної роботи (Карагодіна, Пожидаєва, 2017). Відтак, академічна ідентифікація соціальної роботи та методологічні межі дисертаційних досліджень виявились проблематичними.

Утім, дебати щодо досліджень у соціальній роботі не можна вважати винятковою прерогативою вітчизняного академічного середовища. У країнах, де становлення соціальної роботи як академічної дисципліни відбулось ще в середині ХХ століття, також тривають дискусії щодо специфіки та методології досліджень (Engel, Schutt, 2016), зокрема й дисертаційних (Maynard, Vaughn, Sarteschi, 2014). Сьогодні дослідження, що вирізняються неоднорідністю дизайнів, стосуються практично кожної сфери практики соціальної роботи: від початкових етапів втручання, визначення потреб людини, групи чи громади; апробації нових ідей та вирішення того, якого напрямку дій слід дотримуватись; і зрештою, до оцінки практики та обґрунтування існування соціальної роботи як такої (Alston, Bowles, 2013).

Спираючись на дослідницькі традиції соціології, психології та педагогіки, соціальна робота зараз розробляє власні пошукові підходи та знання, прагне забезпечити підґрунтя для розвитку своєї теорії та практики. Наразі ці дослідження мають специфічне призначення: (1) розвиток знань задля підтримки місії та цілей соціальної роботи як академічної дисципліни та професії; (2) допомога в тому, щоб зрозуміти індивідуальні, міжособистісні та ширші соціальні й структурні проблеми, а також їх наслідки: оцінка потреб та ресурсів людей у їхніх середовищах та мінливих контекстах їхнього життя; забезпечення інформацією для розробки, впровадження та оцінювання політики, програм та послуг, особливо для маргіналізованих та уразливих груп населення; покращення соціального добробуту та розвиток прав людини, соціальної, економічної та екологічної справедливості (IASSW, 2014).

У межах сучасних досліджень із соціальної роботи заведено керуватися принципом “Нічого для нас без нас”, за якого клієнти соціальної роботи та представники вразливих груп розглядаються як співдослідники та співвиробники наукового знання. Сформовано стратегії партисипативного дослідження, або «дослідження з участю» (Call-Cummings, Hauber-Özer, Ross, 2020; Семигіна, 2020а). Основою для розробки дизайну дослідження,

застосування методів збору та обробки даних, інтерпретації результатів мають слугувати норми «Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи», згідно з якими ці етичні принципи застосовують до всіх контекстів практики соціальної роботи, освіти та досліджень, незалежно від того, пов'язані вони з прямим особистим контактом, з використанням цифрових технологій чи соціальних медіа (Семигіна, 2019).

Дослідженням у соціальній роботі властива мультипарадигмальність і мультиметодність, критичний аналіз різних контекстів, в яких відбувається дослідження, використання різних гносеологічних підходів, опертя на якісні, кількісні та змішані методи (IASSW, 2014). В академічній літературі виокремлюють такі ключові парадигми досліджень у соціальній роботі, як:

1) позитивістська, яка за своєю суттю є емпірико-аналітичною, редукціоністською; вона спирається на експериментальні, квазіекспериментальні, кореляційні (статистичні) та інші методи дослідження; від дослідників очікується нейтральна позиція, невтручання у хід самого експерименту і дистанціювання від учасників дослідження;

2) інтерпретативна, яка є постпозитивістською, постмодерністською, натуралістичною, вона спирається на такі методи, як феноменологія, обґрунтована теорія (Grounded theory), етнографія, вивчення випадків, описовий, тематичний, історичний метод, метод Дельфі; ті, хто проводять дослідження, мають власну зацікавленість і можуть бути учасниками соціальних перетворень, що супроводжують практику соціальної роботи;

3) критична, яку вважають розвивальною (емансипативною), постмодерністською та постструктуралістською; до неї відносять: феміністичні дослідження, дослідження в дії, критичну етнографію (основні методи – відкрите спостереження або інтерв'ю, фокус-групи абощо); позиція дослідників не може бути відстороненою, активно використовуються партисипативні методи, співпраця між дослідником та досліджуваними (клієнтами), котрих вважають експертами (Семигіна, 2020b).

На думку Б. Хемфріс (Humphries, 2008), такі дослідницькі підходи, як дослідження за участю, дослідження в дії чи критичні соціальні дослідження, наближаються до ідеалів соціальної роботи стосовно соціальної справедливості. Однак, на нинішньому етапі в наукових публікаціях українських дослідників простежується орієнтація здебільшого на позитивістську парадигму з недостатньою увагою до постпозитивістських підходів, притаманних сучасній соціальній роботі (Pease, 2009; Stringer, 2014).

Наявні наукові статті про розвиток підготовки докторів філософії із соціальної роботи та проведення дисертаційних досліджень (Коляда, Левченко, Заболотна, 2021; Пожидаєва, 2021) більше зосереджені на виявленні динаміки формування освітньо-наукових програм, контексту їх становлення, складових

підготовки та очікуваних результатів навчання. У статті Н. Коляди та Л. Моргай (2021) викладено зміст восьми дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю «Соціальна робота». Утім, ця публікація має описово-констатувальний характер і не містить аналізу змісту текстів дисертаційних робіт.

З огляду на означені проблемні питання мета цієї статті полягає в тому, щоб представити результати аналізу захищених у 2020-2021 роках текстів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Методологія дослідження

Основний метод дослідження, проведеного в рамках інтерпретативної парадигми, – якісний контент-аналіз дисертаційних робіт. Для його проведення обрано наступні критерії: (1) тематика та предмет дослідження; (2) методологічний підхід (безпосередньо зазначений авторами або визначений на основі використаних методів дослідження); (3) теорії, на яких базоване дослідження; (4) методи дослідження; (5) орієнтованість на практику (реальний експеримент у соціальному закладі, практичне впровадження результатів у практику конкретних соціальних закладів тощо); (6) опис етичних проблем проведення дослідження; (7) апробація результатів; кількість та рівень публікацій в міжнародних періодичних виданнях.

Станом на 1.02.2022 р. у відкритому доступі знайдено дані про 18 дисертацій, захищених у спеціалізованих разових радах зі спеціальності «Соціальна робота» протягом 2020 – 2022 рр. Проаналізовано зміст 17-ти дисертаційних робіт і однієї картки обліку дисертації в *УкрІНТЕІ* (табл. 1).

Таблиця 1: Перелік дисертацій, поданих на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота», які було проаналізовано під час дослідження

Автор, рік захисту	Назва	Посилання
Альохін М. М. (2021)	Тьюторський супровід соціального розвитку молодших школярів у приватних закладах освіти України	https://bit.ly/3F01pj9
Биби́к Д. Д. (2021)	Формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки	https://bit.ly/3vPiqIO
Білозерова М. В. (2021)	Формування поліпрофесійної мобільності майбутніх соціальних працівників в умовах євроінтеграції	https://bit.ly/3LsKuIC

Бутенко Н. М. (2021)	Соціально-психологічні особливості сімейних уявлень про дитячу інвалідність	https://bit.ly/3EXn23R
Войтовська А. І. (2020)	Гендерна соціалізація студентської молоді з особливими освітніми потребами в умовах ВНЗ	https://bit.ly/3LP6ehI
Жеребко І. А. (2021)	Організаційно-змістові засади надання соціальних послуг людям з інвалідністю засобами інклюзивного туризму	https://bit.ly/3LktmEH
Іванченко О. О. (2021)	Традиції та новаторство земських практик у соціальній роботі в Україні	https://bit.ly/3EVVmw0
Калініна І. М. (2020)	Педагогічна підтримка особистісно-професійного становлення державних службовців у процесі адаптації до управлінської діяльності	https://bit.ly/3vOIGD2
Квітко Н. М. (2021)	Соціально-педагогічний супровід внутрішньо переміщених осіб у закладах вищої освіти	https://bit.ly/3OEjibX
Могилка О. П. (2021)	Соціальна робота зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків у центрах денного перебування	https://bit.ly/3KqC1UP
Оберемок А. І. (2021)	Соціально-педагогічний супровід співзалежних сімей в умовах реабілітаційних центрів для наркозалежних осіб	https://bit.ly/3s1BnXx
Петушкова Л. А. (2021)	Підготовка кандидатів у патронатні вихователі до реабілітаційної діяльності	https://bit.ly/3LtehAH
Поліщук О. Р. (2021)	Формування соціально-психологічної готовності старшокласників до вступу до закладів вищої освіти	https://bit.ly/3Kat0iN
Роздимаха Є. А. (2021)	Неформальні рухи як соціокультурне середовище молоді (50-ті рр. ХХ – початок ХХІ століття)	https://bit.ly/3vosFVp
Скочко М. О. (2021)	Організаційно-змістові засади надання соціальних послуг у сільській місцевості.	https://bit.ly/3OIpsaV
Федоренко О. С. (2020)	Умови соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громаді	https://bit.ly/3OV6iij https://bit.ly/3OV6iij
Шепелєва	Формування соціальної активності	https://bit.ly/3vpaZsT

Н. М. (2021)	студентської молоді у дозвіллевій діяльності»	
Ярошенко А. А. (2021)	Формування гендерної компетентності соціальних працівників у контексті розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	https://bit.ly/3Lsd6BL

Результати контент-аналізу згруповано у чотири теми: тематична спрямованість; методологічні підходи; теоретичне підґрунтя, етика та методи досліджень; апробація результатів дослідження.

Основна частина

1. Тематична спрямованість та предмет дисертаційних досліджень.

Здобувачі освітньо-наукових програм підготовки докторів філософії з соціальної роботи присвятили свої дослідження низці актуальних соціальних проблем та завдань соціальної роботи в Україні, серед яких – становище та забезпечення кращої якості життя людей з функціональними обмеженнями (статусом інваліда), оптимізація організації соціальних послуг у сільській місцевості, гендерна компетентність соціальних працівників, соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб, поліпрофесійна мобільність соціальних працівників, стратегії зменшення шкоди від вживання психоактивних речовин, розвиток альтернативних форм сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування тощо. Автори значної частини робіт формували предмет дослідження відповідно до традицій соціальної педагогіки, звертаючи увагу на цільових аудиторіях молодого віку, формуванні середовища професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти та соціально-педагогічних аспектах розв'язання поставлених в роботах завдань:

соціально-педагогічні умови гендерної соціалізації студентської молоді з особливими потребами; система педагогічної підтримки ... службовців, уперше призначених на посаду...; соціально-педагогічні умови формування поліпрофесійної мобільності...; умови ... найбільшої ефективності соціально-педагогічного супроводу; тенденції розвитку неформальних рухів як соціокультурного середовища молоді.

Відповідно, ключові слова багатьох дисертацій засвідчили спрямованість досліджень на розкриття питань, що виникають у контексті професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в ЗВО, соціально-педагогічного

супроводу різних клієнтських груп, а також людей з певними соціальними проблемами, які формально не є клієнтами соціальної роботи:

соціально-педагогічні умови, заклади вищої освіти...; педагогічна система, адаптація до управлінської діяльності...; молодіжні рухи, молодіжна субкультура...; студентська молодь, соціально-педагогічна дозвіллева діяльність; умови соціально-педагогічного супроводу; професійне самовизначення, вибір професії.

Порівняно менша частина дисертацій за предметом і ключовими словами виходила за межі традиційно соціально-педагогічних досліджень:

соціальна інтеграція, внутрішньо переміщені особи, соціальне самопочуття, громада, включеність; вразливі категорії населення, соціальні послуги, організаційно-змістові засади надання соціальних послуг; гендерний аналіз, гендерні стереотипи, сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; підлітки-споживачі наркотиків, зменшення шкоди, центр денного перебування, психоактивні речовини, наркотики...; послуга з патронату, патронатний вихователь, реабілітаційна діяльність патронатного вихователя; інклюзивний туризм.

2. Методологічні підходи досліджень та структура дисертаційних робіт. Всі дисертаційні роботи за структурою відповідали вимогам МОН і презентували дані про їхню актуальність, методологічні основи, зокрема, про теоретичне підґрунтя та методи дослідження, характеристики вибірок досліджених респондентів, а також отримані результати, загальні висновки і рекомендації. Кожна робота мала певну частину теоретичного опрацювання визначеної проблеми і дані про польове (емпіричне) дослідження, що відбивало апробації розробленого дисертантом втручання на користь означеної клієнтської групи. Втім, способи теоретичного аналізу та підходи до дизайну, презентації процесу й результатів емпіричної частини роботи виявилися досить відмінними.

Більшу частину текстів дисертацій було викладено в манері, характерній для досліджень із вітчизняної соціальної педагогіки. В цих роботах методологічні підходи не визначалися або формулювалися як «системний підхід», «міждисциплінарний аналіз» з подальшим уточненням тематичного фокуса дослідження:

міждисциплінарний аналіз проблеми в межах соціально-педагогічного досліджень; системний підхід до аналізу соціально-педагогічних явищ і процесів, зокрема, у соціальній роботі з наркозалежними особами.

У кількох роботах в описанні методологічних основ акцент зроблено на інтерпретативних підходах, зокрема, в межах традицій постпозитивізму.

3. Теоретична база дисертаційних робіт, етичні принципи та методи досліджень. Визначення специфічних теорій сучасної соціальної роботи в

цілому не було характерно для дисертацій, що аналізуються. Зазвичай, автори згадували про «фундаментальні ідеї філософії соціальної роботи», «положення філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної і соціально-педагогічної наук про розвиток особистості», «принципи світоглядного плюралізму», «педагогічні та психологічні положення про єдність теорії з практикою»; «гуманістичні філософські ідеї про особистісний розвиток та інтеграцію як цінність суспільства».

Втім, у частині досліджень теорії, на яких базований аналіз проблем і подальше планування втручання, були окреслені більш конкретно. Так, автори спиралися на: теорії феміністичної соціальної роботи; теорії гендерних схем; теорії дослідження в дії; теорії відновлення; теорію прив'язаності; концепції кризового втручання; теорії соціальної роботи в громаді; теорію інтеграції в структурному функціоналізмі; концепцію адаптації до кризових подій життя; теорію андрагогіки тощо.

У дисертаціях, побудованих відповідно до традицій соціальної педагогіки, зазвичай використовувався «метод теоретичного моделювання» (для узагальнення та науково-теоретичного обґрунтування отриманих даних), а також методи «констатувального та формувального експериментів». Для первинної діагностики, подальшого моніторингу і оцінювання застосовувалися різні методи та інструменти (опитування шляхом анкетування, індивідуальних та групових інтерв'ю, контент-аналіз документів, стандартизовані психометричні методики тощо). Лише в кількох роботах автори діяли в межах підходів «доказової» соціальної роботи, чітко визначаючи характеристики вибірок та намагаючись побудувати дослідження відповідно до принципів індуктивної статистики. В переважній більшості дисертацій аналіз емпіричних даних виходив лише з результатів дескриптивної статистики.

Автори дисертаційних робіт спирались у дослідженнях на різні джерела (дані наукових публікацій, нормативні документи, методичні рекомендації різного типу), але для теоретичного аналізу частіше використовувалися роботи авторів, надруковані кирилицею. Бібліографічні розділи дисертацій містили списки обсягом від 156-407 джерел, проте кількість сучасних наукових публікацій у періодичних наукових виданнях англійською мовою варіювала від 1 до 125.

Лише у двох з аналізованих дисертацій було визначено етичні принципи втручання та (або) обговорено певні проблеми дотримання принципів етики в процесі польового етапу емпіричної частини або апробації результатів. В жодній роботі не представлено даних про попередню етичну експертизу, оскільки в Україні такі процедури для дисертаційних досліджень з соціальної роботи не унормовані.

Застосування дисертантами певних теорій і методів залежало від традицій кафедр, на яких виконувалась робота, і було достатньо виразно асоційоване з напрямом фахової підготовки керівника – відповідно, автори досліджень надавали перевагу філософським основам соціальної роботи, педагогічним, соціологічним або психологічним теоріям і методам як в теоретичній, так і в емпіричній частинах власної роботи.

4. Апробація, поширення результатів та області їх практичного застосування. Відповідно до тематичної спрямованості і методологічних підходів значна частина втручань у межах дисертаційних досліджень здійснювалась у закладах вищої освіти і передбачала формування певних професійних компетентностей студентів програм підготовки бакалаврів та магістрів соціальної роботи. Поряд із тим результати досліджень апробувалися й впроваджувалися у локальних державних адміністраціях, міських та районних соціальних службах для дітей, сім'ї і молоді, установах ювенільної пробації, недержавних організаціях, що надають соціальні послуги різним групам клієнтів. Вагома частина досліджень була присвячена розробці нових моделей роботи з різними групами клієнтів, які слугуватимуть основою для підвищення кваліфікації викладачів та персоналу соціальних служб, підвищення професійної компетентності менеджерів установ соціальної роботи, а також державних службовців, що опікуються питаннями соціальної політики на місцевому рівні. Менша частина дисертацій презентувала нові алгоритми втручань для роботи з певною категорією клієнтів (внутрішньо переміщених осіб, кандидатів для створення сімейних форм виховання; патронатних вихователів; споживачів ін'єкційних наркотиків підліткового віку).

Результати досліджень представлені всіма авторами у періодичних наукових виданнях, переважно у співавторстві з колегами та керівниками, в тому числі у наукових збірках, що видаються східноєвропейськими науковими школами. Близько чверті авторів представили свої дані на шпальтах видань, представлених у наукометричних базах Scopus, Web of Science.

Обговорення результатів

Проведене дослідження підтвердило припущення, висловлені раніше (Карагодіна, Пожидаєва, 2017) про зміст та методологію дисертаційних досліджень, виконуваних у межах програм підготовки докторів соціальної роботи в Україні. Більшість з них наслідує традиції вітчизняної соціальної педагогіки, спирається здебільшого на відповідні теорії і дані локальних наукових публікацій, орієнтована на підвищення професійної компетентності викладачів та практиків соціальної роботи/місцевих органів влади, що використовують методи соціально-педагогічних втручань. Розвивальні, емансипативні парадигми міжнародної соціальної роботи (Pease, 2009; Stringer,

2014), за рідкісним винятком, не стали основою для розробок вітчизняних фахівців.

Базовані на доказах підходи у вітчизняних дисертаційних дослідженнях не набули широкого застосування (культура такого типу досліджень в Україні в цілому недостатньо поширена). З іншого боку, постструктуралістські підходи (Семигіна, 2021; Call-Cummings, Hauber-Özer, Ross, 2020; Pease, 2009) також не є вживаними, не набули популярності, не викладаються.

Документ Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи щодо досліджень у соціальній роботі (IASSW, 2014) стверджує, що такі дослідження повинні мати прикладний та розвивальний характер, мають розроблятися разом з користувачами послуг під час інтерактивного, діалогічного процесу і брати до уваги конкретний контекст практики. Наразі в проаналізованих дисертаційних дослідженнях майже не використовуються партисипативні підходи та зберігається традиція «відстороненої» позиції дослідників, далеко не всі дисертаційні дослідження мають реальний зв'язок із практикою.

Водночас слід відзначити, що окремі проаналізовані дисертаційні дослідження спираються на сучасні наукові теорії соціальної роботи, їхні автори використовують методи базованої на доказах соціальної роботи та постпозитивістські підходи, оприлюднюють результати досліджень в авторитетних періодичних наукових виданнях. І це вселяє надію на поступове подолання розривів між вітчизняною та міжнародною практикою проведення досліджень із соціальної роботи.

Але в цілому дається взнаки брак академічної україномовної літератури із сучасної методології досліджень у соціальній роботі, необізнаність зі стратегіями досліджень, що посіли чільне місце в міжнародних дослідженнях (дослідження в дії, дослідження з участю, нарративні дослідження тощо), ухилення від рефлексивної дослідницької практики.

Протягом існування програм підготовки докторів філософії не розроблено і не унормовано процедур етичної експертизи наукових розвідок, хоч така експертиза вважається невіддільною практикою при проведенні досліджень із соціальної роботи (Карагодіна, Лютий, Пожидаєва, 2019) і згадка про неї вимагається у більшості солідних закордонних фахових видань.

Попри обов'язковість такої компоненти освітньо-наукових програм підготовки докторів філософії, як посилене навчання іноземних мов, частка використання в дисертаціях даних сучасних наукових досліджень, надрукованих у міжнародних періодичних наукових виданнях, залишається досить незначною.

Висновки

Проведений контент-аналіз і критична оцінка змісту дисертаційних досліджень за спеціальністю «Соціальна робота» дає підстави для узагальнення, що методологічно дисертації неоднорідні, базовані на різноманітних (переважно соціально-педагогічних) дослідницьких підходах та мають різний ступінь зв'язку з практикою.

Подальшого розвитку потребують базові на доказах підходи, стратегії досліджень, притаманні саме цій сфері наукового пошуку, формування такої етичної культури досліджень, що відповідає глобальним етичним принципам соціальної роботи, розвиток контактів українських та закордонних науковців, що дасть змогу вітчизняним дослідникам ознайомитися із різноплановими дослідницькими методами, що виходять за межі поширених у нашій країні соціально-педагогічних втручань.

Література

Карагодіна, О. (2018). Розробка проекту паспорта наукової спеціальності “Соціальна робота”. *Вісник АПСВТ*, 2: 100-103

Карагодіна, О. Г., Лютий, В. П., Пожидаєва, О. В. (2019). Етична експертиза наукових досліджень у соціальній роботі: ставлення професійної спільноти. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи: м-ли Всеукр.наук.-практ. конф.* Умань: ВІЗАВІ, 59–62

Карагодіна, О. Г., Пожидаєва, О. В. (2017). Запровадження програм підготовки докторів філософії з соціальної роботи: аналіз поточної ситуації. *Вісник АПСВТ*, 1: 85-91

Коляда, Н., Левченко, Н., Заболотна, О. (2021). Підготовка докторів філософії із соціальної роботи в Україні: перший досвід та перспективи розвитку. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2:308-321

Коляда, Н., Моргай, Л. (2021). Дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. спеціальність 231 соціальна робота. 2020 – 2021 рр. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2: 331-379

Пожидаєва, О. В. (2020). Підготовка докторів філософії із соціальної роботи до викладацької діяльності (на прикладі Академії праці, соціальних відносин і туризму). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 3(132). 116–123 <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-3-13>

Семигіна, Т. (2019). Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*, 1: 70-85

Семигіна Т. В. (2020а). Клієнти соціальної роботи як співдослідники. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень: матеріали міжнародної наукової конф.* Т.2. Вінниця: МЦНД, 33-35

Семигіна, Т. В. (2020b). Чи завжди цифри мають значення: Огляд парадигм дослідження у соціальній роботі. *Path of science*, 6(7): 3001-3011

Семигіна, Т. (2021). Критична парадигма досліджень у сучасній соціальній роботі. *Scholarly disputes in philosophy, sociology, political science, and history amidst globalization and digitalization : conference proceedings*. Riga: Baltija Publishing, 96-99

Alston, M., Bowles, W. *Research for Social Workers: An introduction to methods*. 3d ed. London: Routledge, 2013. 280 p.

Call-Cummings, M., Hauber-Özer, M., Ross, K. (2020). Struggling with/against the unintentional reproduction of power structures in participatory research. *Action Research*, 18(2), 171–193. <https://doi.org/10.1177/1476750319837324>

Engel, R. J., Schutt, R. K. (2016). *The Practice of Research in Social Work*. 4th ed. Thousand Oaks: SAGE Publications. 496 p.

Humphries, B. (2008). *Social work research for social justice*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

IASSW (2014). *The IASSW Statement on Social Work Research*. Retrieved from: <https://www.iassw-aiets.org/the-iassw-statement-on-social-work-research-july-2014/>

Maynard, R. Vaughn, M., Sarteschi, C. (2014). The Empirical Status of Social Work Dissertation Research: Characteristics, Trends and Implications for the Field. *British Journal of Social Work*, 44: 267–289.

Pease, B. (2009). From Evidence-Based Practice to Critical Knowledge in Post-Positivist Social Work. *Critical Social Work: Theories and Practices for a Socially Just World (2nd ed.)*. / Allan J., Briskman L., Pease B. (eds.). London: Routledge.

Stringer, E. T. (2014). *Action Research*. 4th ed. London: Sage Publications.

FIRST DISSERTATION RESEARCH IN SOCIAL WORK IN UKRAINE: CRITICAL ASSESSMENT

Olena Karagodina, Dr.Sc. in Medicine, Professor, Head of the Social Work and Applied Psychology Department, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, Kyiv, Ukraine; karagodina.og@socosvita.kiev.ua

Tetyana Semigina, Dr.in Political Sciences, Professor, National Qualifications Agency, Kyiv, Ukraine; semigina.tv@gmail.com

Abstract. *In 2017, programs for training doctors of philosophy (PhD) in social work began to operate in Ukraine, in 2020 the first defences of PhD dissertations took place. The purpose of this paper is to present the results of analysis of dissertation texts for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in Speciality 231 "Social Work".*

As of February 1, 2022, data on 18 PhD dissertations defended in specialized one-time councils in the speciality "Social Work" were found in the public domain. The content of 17 dissertations and one dissertation registration card is analysed. The results of qualitative content analysis are grouped into four topics: thematic focus; methodological approaches; theoretical basis, ethics and research methods; approbation of research results.

It is established that the authors of a significant part of dissertations formulated the subject of research in accordance with the traditions of social pedagogy, focusing on target audiences of young age, forming an environment of professional training of social workers in higher education and socio-pedagogical aspects of solving tasks. It was found that most of the dissertation texts were presented in a manner typical of research in domestic social pedagogy. In these works, methodological approaches were not defined or formulated as a "systems approach", "interdisciplinary analysis" with further clarification of the thematic focus of the study.

The recommendations for further development include: meeting needs of academic supervisors and PhD applicants to master evidence-based approaches and research strategies inherent in social work; formation of an ethical culture of research that meets the global ethical principles of social work; strengthening the contacts of Ukrainian and foreign academics for the further development of social work in Ukraine.

Key words: *social work; dissertation research; research strategy; research methodology; research ethics.*

References

Karagodina, O. (2018). Development of a draft passport of the scientific specialty "Social Work". *Bulletin of APSVT*, 2: 100-103 (in Ukrainian).

Karagodina, O.G., Luty, V.P., Pozhidayeva, O.V. (2019). Ethical examination of research in social work: the attitude of the professional community. *Actual problems of social pedagogy and social work: All-Ukrainian scientific-practical. conf.* Uman: VISAVI, 59–62 (in Ukrainian).

Karagodina, O.G., Pozhidayeva, O.V. (2017). Introduction of training programs for doctors of philosophy in social work: analysis of the current situation. *Bulletin of APSVT*, 1: 85-91 (in Ukrainian).

Kolyada, N., Levchenko, N., Zabolotna, O. (2021). Training of doctors of philosophy in social work in Ukraine: first experience and prospects for development. *Social work and social education*, 2: 308-321 (in ukrainian).

Kolyada, N., Morgay, L. (2021). Dissertations for the degree of doctor of philosophy. Specialty 231 social work. 2020 - 2021. *Social work and social education*, 2: 331-379 (in ukrainian).

Pozhidayeva, O. V. (2020). Preparation of doctors of philosophy in social work for teaching (on the example of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism). *Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky*, 3 (132). 116–123 (in Ukrainian). <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-3-13>

Semigina, T. (2019). New global ethical principles of social work. *Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism*, 1: 70-85 (in Ukrainian).

Semigina, T.V. (2020a). Clients of social work as co-researchers. *Interdisciplinary disputes: dynamics and development of modern scientific research: materials of the international scientific conference*. Vol.2. Vinnytsia, 33-35 (in Ukrainian).

Semigina, T.V. (2020b). Do numbers always matter: An overview of research paradigms in social work. *Path of Science*, 6 (7): 3001-3011 (in Ukrainian).

Semigina, T. (2021). Critical paradigm of research in modern social work. *Scholarly disputes in philosophy, sociology, political science, and history amidst globalization and digitalization: conference proceedings*. Riga: Baltija Publishing, 96-99 (in Ukrainian).

Alston, M., Bowles, W. *Research for Social Workers: An introduction to methods*. 3d ed. London: Routledge, 2013. 280 p

Call-Cummings, M., Hauber-Özer, M., Ross, K. (2020). Struggling with/against the unintentional reproduction of power structures in participatory research. *Action Research*, 18(2), 171–193. <https://doi.org/10.1177/1476750319837324>

Engel, R. J., Schutt, R. K. *The Practice of Research in Social Work*. 4th ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2016. 496 p.

Humphries, B. (2008). *Social work research for social justice*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

IASSW (2014). *The IASSW Statement on Social Work Research*. Retrieved from: <https://www.iassw-aiets.org/the-iassw-statement-on-social-work-research-july-2014/>

Maynard, R. Vaughn, M., Sarteschi, C. (2014). The Empirical Status of Social Work Dissertation Research: Characteristics, Trends and Implications for the Field. *British Journal of Social Work*, 44: 267–289.

Pease, B. (2009). From Evidence-Based Practice to Critical Knowledge in Post-Positivist Social Work. *Critical Social Work: Theories and Practices for a Socially Just World (2nd ed.)*. / Allan J., Briskman L., Pease B. (eds.). London: Routledge.

Stringer, E. T. (2014). *Action Research*. 4th ed. London: Sage Publications.

Article history:

Received: April 01, 2022

1st Revision: April 11, 2022

Accepted: April 30, 2022